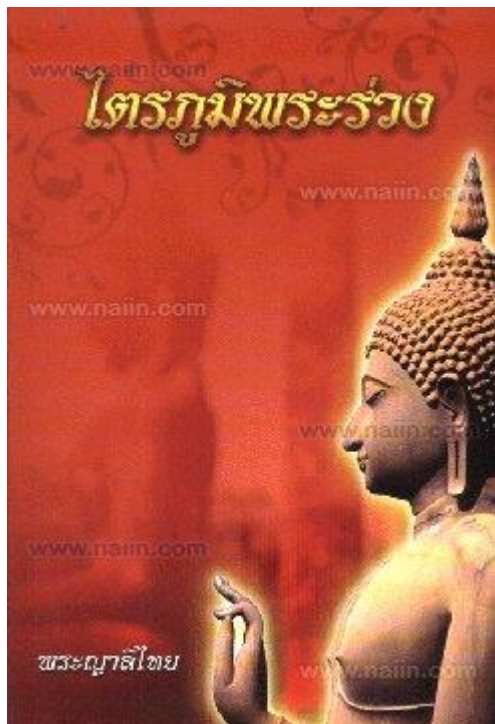

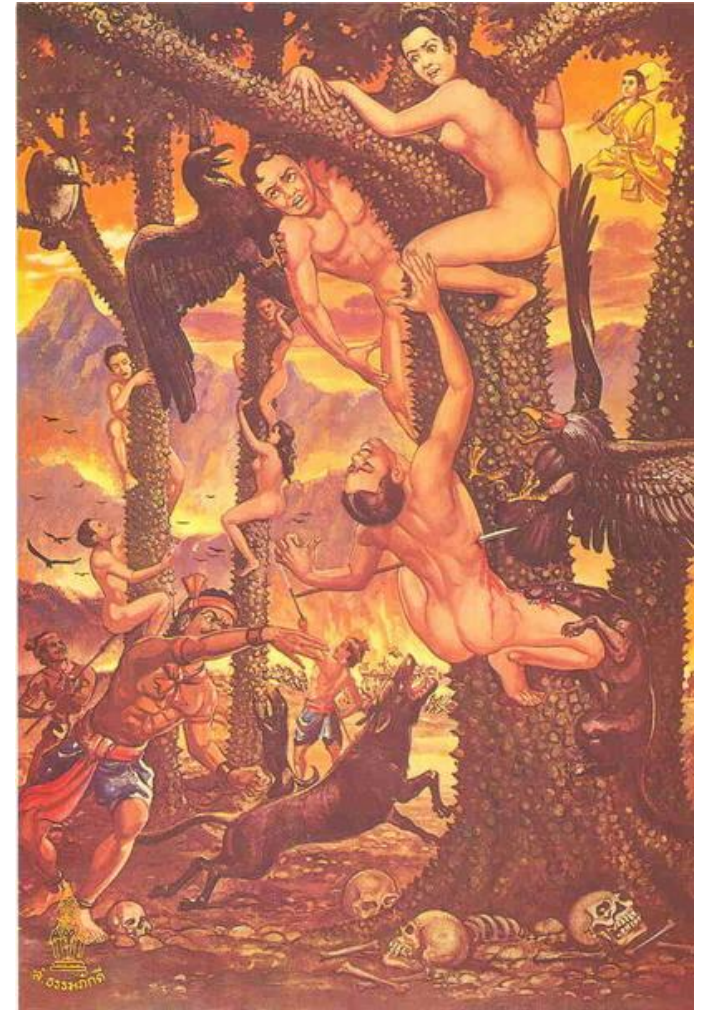
บทที่ ๒

วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาสมัยสุโขทัย

ภาพสวรรค์

ภาพนรก

งานวิจัยและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา

05/08/57

ดร.ฤทธิชัย แกมนาค

เตภูมิกถา(ไตรภูมิพระร่วง)

- พญาลิไทหรือพระมหาธรรมราชาที่ ๑ กษัตริย์องค์ที่๕ ในราชวงศ์พระร่วง เป็นกษัตริย์องค์แรก ของไทยที่ผนวช ขณะขึ้นครองราชย์ ณ วัดป่ามะม่วง พญาลิไทศึกษาพระไตรปิฎกจนแตกฉาน ถึงทรงพระนิพนธ์เตภูมิกถา

เตภูมิกถา(ไตรภูมิพระร่วง)

- เตภูมิกถา หรือ ไตรภูมิภค เป็นหนังสือที่ได้แสดงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแต่งในสมัยสุโขทัย
- เตภูมิกถา เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า ไตรภูมิพระร่วง เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระร่วงเจ้าแห่งกรุงสุโขทัย
- ต้นฉบับที่จัดพิมพ์ในปัจจุบัน ได้มาจากเพชรบุรีเป็นฉบับใบลาน ๑๐ ผูก พระมหาบุญช่วย วัดปากน้ำได้จารลงในใบลานด้วยอักษรขอม
- หอสมุดวชิรญาณจัดพิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อพ.ศ. ๒๔๕๕

วัตถุประสงค์ในการนิพนธ์

- ๑. เพื่อเผยแพร่พระอภิธรรม
- ๒. เพื่อเป็นบทเรียนอภิธรรมแก่พระมารดาของท่าน
- ๓. เพื่อเผยแพร่พระพุทธานุศาสนนาแก่ประชาชน

สภาพแวดล้อมในสังคมสมัยพญาลีไท

- กรุงสุโขทัยมีความอุดมสมบูรณ์
- ศิลาจารึก พ่อขุนรามคำแหงฯ หลักที่ ๑ “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว
งูงวัวไปค้า งูม้าไปขาย ใครใคร่ค้าช้างค้า ใครใคร่ค้าม้าค้า”

ภูมิหลังการแต่ง

- ๑.กัมภีร์มูลฐาน ๓๒ เล่ม-เก็บหัวข้อธรรมจากสูตรละเอียดละน้อย มาผสมกัน
- ๒.บุคคล –ศึกษาจากพระสงฆ์หลายรูป
- ๓.สถานที่-สถานที่ต่างๆในกรุงสุโขทัย วัดที่พระเหล่านั้นพำนักอยู่

เนื้อเรื่องย่อ

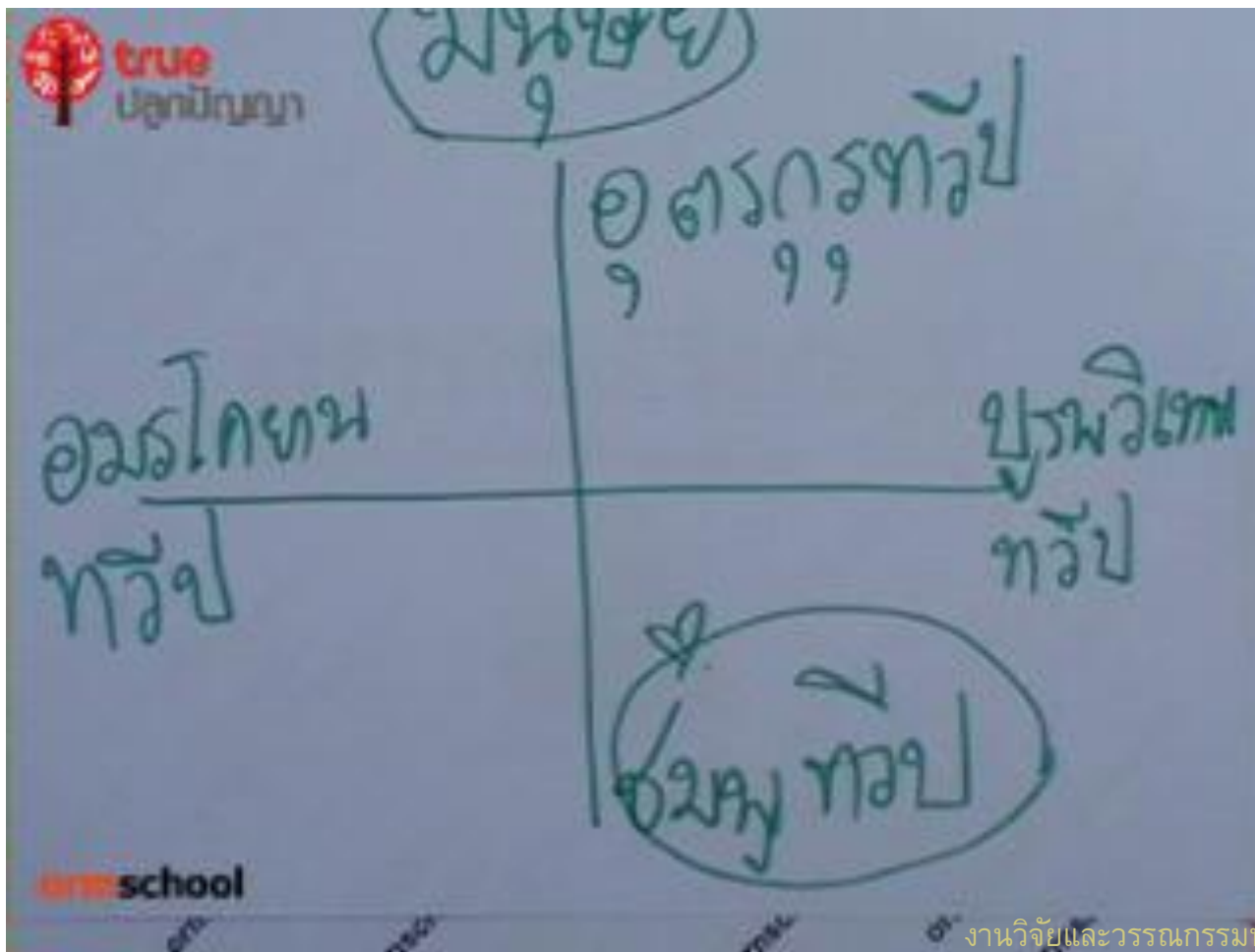
- ไตรภูมิพระร่วง ว่าด้วยภูมิ ๓ แบ่งออกเป็นตอน เรียกว่า “กัณฑ์” มี ๑๑ กัณฑ์

- **ปฐมกัณฑ์** – ได้แก่ นรกภูมิ
- **ทุติยกัณฑ์** – ได้แก่ ดิรัจฉานภูมิ
- **ตติยกัณฑ์** – ได้แก่ เปตภูมิ
- **จตุตถกัณฑ์** – ได้แก่ อสุรกายภูมิ
- **ปัญจมกัณฑ์** – ว่าด้วยมนุษยสภูมิ
- **ฉกัณฑ์** – ว่าด้วยกามาวารภูมิ

ว่าด้วยกามภูมิ ฝ่ายอบายภูมิ

ฝ่ายสุคติภูมิ

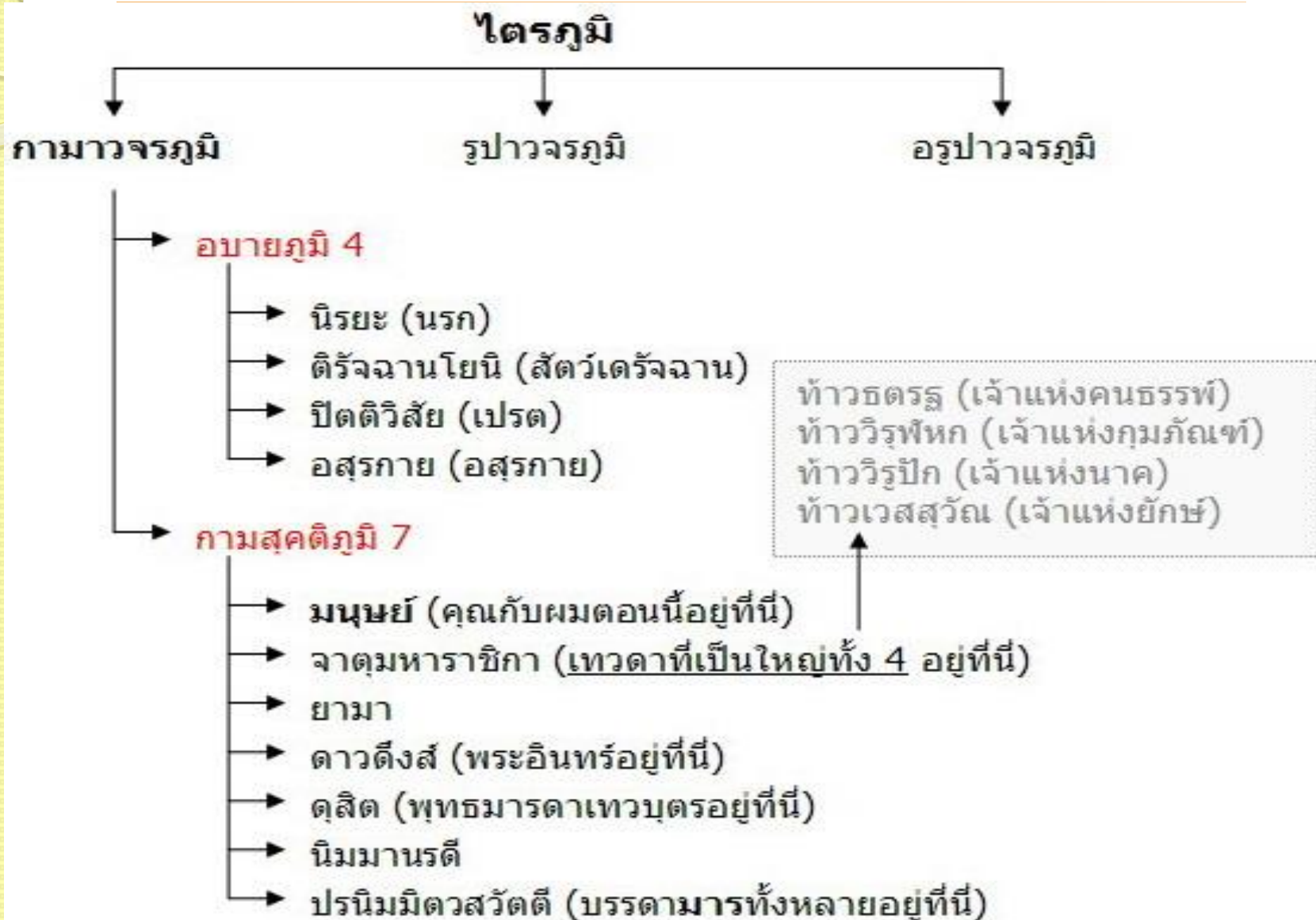
ทวิปทั้ง ๔

งานวิจัยและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา

- จักรวาลของโลกมนุษย์เรา หมายถึงภายในขอบเขตของดวงอาทิตย์ดวงนี้ มีอยู่ ๔ ทวีป คือ
- ๑) **ชมพูทวีป** คือ โลกมนุษย์เราทั้งโลกนี้ที่มนุษย์อาศัยอยู่
- ๒) **อุตตรกุรุทวีป** พวกมีบุญแรง มีโอกาสเกิดเป็นเทวดาชั้นจาตุมหาราชหรือดาวดึงส์ต่อไป มีแต่สุขอย่างเดียว เป็นสวรรค์น้อยๆ
- ๓) **อปรโคยานทวีป** -มีมนุษย์ราว ๘๐๐,๐๐๐ คนเศษ หน้าตาใบหน้ากลม มีอายุประมาณ ๕๐๐ ปี โมหะมาก มีเล็บคมยาวมาก ปาเถื่อน กินเนื้อคน ไม่กินสัตว์อื่นๆ ชอบกินของสดๆ
- ๔) **บุพพวิเทหทวีป**. มีมนุษย์ราว ๒๐๐,๐๐๐ คนเศษ อายุประมาณ ๗๐๐ ปี มีหญิงมากกว่าชายหลายเท่า ผู้คนไม่ใส่เสื้อผ้า เหมือนชีเปลือย ผสมพันธุ์กันอยู่เกือบตลอดเวลา

- **สัตตกัณฑ์** – ว่าด้วยรูปภูมิ คือรูปพรหม ๑๖ ชั้น
- **อัฐกัณฑ์** – ว่าด้วยอรุปรพรหม ๔ ชั้น
- **นวมกัณฑ์** - ว่าด้วยอวินิ โภครูป คือ โลกแห่งวัตถุและ
ธรรมชาติ
- **ทสมกัณฑ์** – ว่าด้วย โอภาสมหากัลป์ สุธญญตากัลป์ วินาศ
อุบัติ
- **เอกาทสมกัณฑ์** – ว่าด้วยนิพพานกถา หรือโลกุตตรภูมิ

ภูมิในไตรภูมิพระร่วง

- **๑.กามาวจรภูมิ** ได้แก่จิตใจของสัตว์ในกามภพ ๑๑ ชั้น
(อบายภูมิ ๔ กามสุคติภูมิ ๗)
- **๒.รูปาวจรภูมิ** ได้แก่ ได้แก่ระดับจิตใจของท่านผู้อยู่ในรูปภพ ๑๖ ชั้น “โสฬสพรหม”
- **๓.อรูปาวจรภูมิ** ได้แก่ระดับจิตใจของท่านผู้อยู่ในอรูปภพ ๔ ชั้น

ภูมิทั้ง ๓ แยกออกเป็น ๓๑ ภูมิ ดังนี้

- ๑.อบายภูมิหรือทุคติภูมิ ๔- ภูมิที่ปราศจากความเจริญ ๔ ชั้น
 - ๑.๑ นิรยะ –นรก สถานที่ที่ปราศจากความสุข
 - ๑.๒ ตีรจฉาน โยนิ- สัตว์เดรัจฉาน พวกรมิต โง่ เหลา
 - ๑.๓ เปตวิสัย- แดนเปรตภูมิ ผู้มีความหิวกระหาย ไม่มีความสุข
 - ๑.๔ อสุรกาย -พวกหวาดห้วนไร้ความรื่นเริง

ภูมิทั้ง ๓ แยกออกเป็น ๓๑ ภูมิ ดังนี้

- ๒. กามาวจรภูมิ ๗
 - ๒.๑ มนุษย์- **คนนรก**(ชอบฆ่าสัตว์), **มนุษย์เปรต**(คนที่ไม่ทำบุญ), **ดิรัจฉานมนุษย์**(คนไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ), **มนุษย์ธรรม**(รู้สิ่งใดเป็นกุศล สิ่งใดไม่เป็นกุศล,)
 - ๒.๒ จาตุมมหาราชิกา – สวรรค์ท้าวมหาราช ๔ ปกครอง
 - ๒.๓ ดาวดึงส์
 - ๒.๔ ยามา
 - ๒.๕ จุติตา
 - ๒.๖ นิมมานรดี
 - ๒.๗ ปรนิมมิตวสวัตตี

ภูมิทั้ง ๓ แยกออกเป็น ๓๑ ภูมิ ดังนี้

- ๓. รูปาวจรภูมิ ๑๖ รูปพรหม ๑๖ ชั้น
- ๓.๑ ปฐมฌานภูมิ ๓
- ๓.๒ ทุติยฌานภูมิ ๓
- ๓.๓ ตติยฌานภูมิ ๓
- ๓.๔ จตุตตฌาน ๓
- ๓.๕ สุทธาวาส ๕

ภูมิทั้ง ๓ แยกออกเป็น ๓๑ ภูมิ ดังนี้

- ๔ อรูปภูมิ – ภูมิที่มีความสุข
- ๔.๑ อากาสนัญญาตนภูมิ-ชั้นที่เข้าถึงภาวะมีอากาศไม่มีที่สุด
- ๔.๒ วิญญาณัญญาตนภูมิ-ชั้นที่เข้าถึงมีวิญญาณไม่มีที่สุด
- ๔.๓ อากิญจัญญาตน-ชั้นที่เข้าถึงภาวะที่ไม่มีอะไร
- ๔.๔ เนวสัณญานาสัณญายตนภูมิ –ชั้นที่มีสัณญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัณญาก็ไม่ใช่

คุณค่าทางวรรณกรรม

- ๑. **คุณค่าทางศาสนา** — การพรรณนานรกสวรรค์ ที่มนุษย์ต้องไปเกิด ด้วยอำนาจบุญบาป ทำให้คนกลัวบาป อยากทำบุญ ให้ความรู้เกี่ยวกับกำเนิดสัตว์ เกี่ยวกับบาป บุญ คุณ-โทษ
- ๒. **คุณค่าทางวรรณคดี**- เป็นบ่อเกิดแห่งความคิดและการบันดาลใจให้กวีและศิลปินนำไปแต่งหนังสือ เขียนภาพ ปั้นรูป
- ๓. **คุณค่าทางชีวิต**-รู้ลึกเมตตาสงสารสัตว์ทุกชีวิตที่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะสงสาร อยู่ในกฎอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เมื่อทุกชีวิตเป็นเช่นนี้ ก็ไม่ควรเบียดเบียนกัน
 - โดยวาดภาพโลกมนุษย์ สวรรค์ อย่างวิจิตรพิสดาร จูงใจให้คนทำดี วาดภาพนรกให้หวาดเสียว คนเกรงกลัวบาป

คุณค่าทางวรรณกรรม(ต่อ)

- ๔. **คุณค่าทางภาษา**-เป็นภาษาและสำนวนโวหารที่เก่าแก่ของไทย มีศัพท์ที่ใช้ในการจารึกหลักศิลาจารึก
- ๕. **คุณค่าทางการปกครอง**-สร้างความเป็นปึกแผ่นแก่อาณาจักรสุโขทัย
 - เรื่องนรกมีผลทำนองกำหนดโทษแก่ผู้ทำผิด
 - การกล่าวถึงกำเนิดจักรพรรดิว่ามีบุญบารมีเหนือสามัญชนย่อมทำให้คนเกรงกลัว

อิทธิพลของวรรณกรรม

• ๑.ด้านสังคม-

- ต้องการให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการปกครอง
- ต้องการให้คนในสังคมมีความสุข โดยวางนโยบายส่งเสริมให้คนในครอบครัวและชุมชนมีศีลธรรม มีความสามัคคี

อิทธิพลของวรรณกรรม(ต่อ)

๒. ด้านการเมืองการปกครอง-

- การนำหลักทางพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้แก้ไขปัญหาทางการเมือง
พระพุทธศาสนาที่มีการปกครอง มีดังนี้

๑. พระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานจริยธรรมทางสังคม

๑).จริยธรรมด้านการปกครอง- การเอาคำสอนพระพุทธศาสนา
มาใช้ในการสั่งสอน

๒)จริยธรรมผู้ปกครอง -ความซื่อสัตย์และความซื่อตรงต่อผู้ปกครอง

๒. จริยธรรมผู้ปกครอง คำสอนของพระพุทธศาสนาเป็น
หลักเกณฑ์ในการปฏิบัติของคนในสังคม

๓. พระพุทธศาสนานำไปเป็นเครื่องมือทางพระพุทธศาสนา แบ่ง๒

๑.การนำคำสอนไปใช้แทนกฎหมาย

๒.การใช้องค์พระพุทธศาสนา สร้างและบรรณปฏิสังขรณ์วัดเช่นวัด

งานบุญและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา

อิทธิพลของวรรณกรรม(ต่อ)

- **๓.ด้านการศึกษา**-ให้พระสงฆ์ได้ศึกษาพระธรรมวินัย ศึกษาพระไตรปิฎกและพวกพราหมณ์เล่าเรียนศิลปศาสตร์ เป็นการตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมและศิลปศาสตร์เป็นครั้งแรก
- **๔.ด้านเศรษฐกิจ**-
 - การเก็บภาษี ไม่ให้ขูดรีดภาษีเพื่อนำไปบำรุงรัฐ
 - อัตราเสียภาษีง่ายแก่รัฐอัตราต่ำ
 - พวกมุลนายให้ช่วยเหลือไฟฟ้า ประชาชนประกอบอาชีพ ไพร่ยืมเงินลงทุนในการค้าขายไม่ให้เอาดอกเบี้ย
 - การจัดสรรที่ดินทำกินแก่ประชาชนและให้ประชาชนเอาดอกผลในอัตรา ๑๐ %
 - ระบบเศรษฐกิจที่ดี คือไม่ควรลุ่มหลงในการแสวงหาทรัพย์และการสะสมทรัพย์ และสะสมทรัพย์อย่างไร้ขอบเขต

จุดเด่นมี ๔ ด้านคือ

- ๑.ทำหน้าที่แทนกฎหมาย
- ๒.ทำหน้าที่เสริมพระราชอำนาจ
- ๓.ส่งเสริมนโยบายขยายอาณาเขต
- ๔.มีบทบาทในการปลูกฝังอุดมการณ์ทางการเมือง

รูปแบบการแต่ง

- เรียงจากง่ายไปหายากหรือเรียงจากภูมิที่หายาไปหาภูมิที่ละเอียด

